

СЕКЦІЯ 8. Соціальна філософія та філософія історії

М.Г. Кітов, д. філос. н. НУХТ, м. Київ

Розбудови української державності: культурно-ментальні передумови

Кітов Микола Григорович
Китов Николай Григорьевич
Kitov Nikolay Grigorovich

Построение украинской государственности: культурно-ментальные предпосылки Of Ukrainian State-Building: Culture and Mental Conditions.

Автор доказує, що процес побудови незалежної держави потерпить крах, якщо не буде опиратися на найбільш глибокі об'єктивні основи державного будівництва – ментальність українського народу

Ключові слова: культура, ментальність, кордоцентризм, етнос, самосвідомість етносу

На державотворчий процес в Україні впливають різні чинники: зовнішні і внутрішні, економічні і політичні, ідеологічні і психологічні. Їх вплив широко аналізується в літературі. Результати цих досліджень, безперечно, мають враховуватися в ході розбудови незалежної України. Але цей процес буде приречений, якщо не буде опиратися на найбільш глибоку об'єктивну підвалину державотворення – ментальність українського етносу. Тому об'єктивне висвітлення ролі ментальності народу є досить **актуальною** проблемою для формування української самосвідомості та розбудови державності. Автор доповіді ставить за **мету** проаналізувати роль ментальності українського народу як одного із внутрішніх чинників формування держави.

Насамперед зазначу, що наукові терміни, які позначають певні явища дійсності, виникають тоді, коли в суспільстві виникає в них потреба. Але це не означає, що ці явища не існували раніше. Це повною мірою стосується також феномена і поняття ментальності, які історично давно вже стали об'єктом філософського аналізу. Цим феноменом свого часу цікавився Платон, пізніше – Лейбніц тощо. Особливо багатий матеріал з проблеми ментальності напрацьовується на рубежі XIX–XX століть. Але широкого поширення термін «ментальність» набуває лише у XX ст. – в епоху постмодерну. Для цього є певні об'єктивні обставини. **Перший**, поняття «ментальність» слугує засобом етнічно-національного виокремлення і характеристики певних соціальних груп. Для цього у минулому існували інші наукові терміни (національність, народність, нація, націоналізм), які, певною мірою, вичерпали свій зміст. **Другий**, доба постмодерну – це час соціальних змін і активних демографічних процесів, період формування нової соціальної спільноти – політичної нації, де немає місця політико-ідеологічному обґрунтуванню національно-етнічних особливостей, які, незважаючи на всі соціальні зміни, все ж таки продовжують зберігатися. Саме за допомогою терміну «ментальність» можна пояснити етнічно-світоглядні особливості народів, які входять в новітню спільноту – політичну націю. Це поняття дозволяє простежувати механізми самозбереження етносів навіть в умовах високої соціальної активності і кардинальних соціальних змін. Отже, поняття «ментальність» породжене соціально-політичною та духовною реальністю XX ст. відображає зміни, які відбуваються у положенні представника певного етносу в структурі нової соціальної спільноти – політичної нації. Тому воно характерне саме для філософії постмодерну. **Третій**, членування історії розвитку будь-якого народу досить плідне з позицій синергетичного підходу, який обґрунтовує, що самоорганізація складної системи є результатом проявлення активності на основі тих сигналів, які поступають із самих систем. Ці, специфічні ознаки, які не притаманні окремим складовим частинам, а притаманні лише складній системі синергетики називають *надорганізмом*. Етнос і політична нація є найбільш зорганізованими соціальними системами. Але, якщо надорганізмом етносу виступає ментальність, то політичної нації – патріотизм. У тих же народів, які за походженням є консортивною спільнотою, надорганізмом для них виступає патріотизм впродовж всього часу їх формування. Етносу, який проходить всі етапи свого розвитку і доходить до переростання в націю, немає ніякої потреби формувати надорганізм засобами ідеології та міфології. Така потреба об'єктивно виникає в ході розвитку конгломерату представників різних етносів у націю. Саме так відбувалося в процесі становлення сучасного російського народу з консорції, адже без формування єдиного духовного надорганізму асиміляція іноземців у лоно російської політичної нації, була б неможлива. Отже, ментальність – це архетипічна ознака, яка характеризує людську спільноту з боку етнічних характеристик. Вказаний термін плідно працює для характеристики *етнічних складових* політичної нації (російської, американської тощо), а також для характеристики етносів. Поняття «ментальність» тісно співвідноситься з поняттям «патріотизм», але не співпадає. Якщо поняття «ментальність» відображає етнічну складову нації, то поняття «патріотизм» – соціально-політичну. Ментальність – це «...специфічний спосіб сприйняття... і розуміння... етносом свого

внутрішнього світу та зовнішніх обставин» [Рудакевич О. Ментальність і політична культура української нації // Розбудова держави. – 1995. – № 10, с. 26], – підкреслює О. Рудакевич. Її роль у розвої народу незаперечна, адже «...сама ментальність долає історичні епохи, зберігає код нації!» [там само]. Феномен ментальності народу суттєво впливає на його історичну долю.

Теоретично будь-який народ має альтернативні шляхи розвитку в кожному моменті свого існування, але в який спосіб його історична доля може реалізуватися як альтернативна, це питання не стільки історичне, скільки філософське і пояснюється воно через феномен ментальності, адже ментальність – це специфічний спосіб сприйняття і розуміння етносом свого ества та зовнішніх обставин свого існування. У розвитку етносу її роль досить значна, адже саме ментальність, долаючи історичні епохи, зберігає його генетичний і архетипічний код. Ментальні риси народу завжди є природними й споконвічними. Від них слід відрізнити набуті риси і комплекси, які формуються в умовах не автентичного буття, зокрема – політичного поневолення. Набути є «комплекс меншовартості», який притаманний частині українства через вікові утиски з боку сусідніх народів. Сьогоднішня українська держава має виражати і захищати ментальне тяжіння українства до: а) власної економічної системи господарювання; б) певної системи державно-політичного устрою; в) своєї кордоцентричної культури тощо.

АННОТАЦІЯ

Автор обосновує, что процесс построения независимого государства потерпит крах, если он не будет опираться на наиболее глубинное объективное основание государственного строения – ментальность украинского этноса.

Ключевые слова: культура, ментальность; кордоцентризм; этнос, самосознание этноса.

SUMMARY

The author proves that the process of building an independent state will crash if it will not rely on the deepest objective basis for state building - the mentality of the Ukrainian people.

Keywords: culture, mentality, cordocentrism, ethnicity, ethnic self-consciousness.

Опубліковано: *Кітов, М. Г.* Розбудова української державності: культурно-ментальні - передумови / М. Г. Кітов // Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету – 2013”, 16-17 квіт. 2013 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2013. – Ч. 8. – 391 с. – С. 102–104.